

Psykologtidningen debatt

Ödesval för mänskligheten

- men vad gör psykologerna?

-Det är tragiskt att konstatera det fortsatt öppna kriget mellan psykodynamiskt tänkande och kognitiv psykologi; liksom mellan hermeneutik och "positivism" på 1960-70-talet. Det skriver professor emeritus Alf Nilsson, som anser att psykologerna bör ägna sig mer åt samhällsfrågor.

Från människan som människans varg till människan som hela klotets varg. Mänskligheten står inför ett ödesval. Vi är på den absoluta gränsen för utsläpp av koldioxid, kväve och global uppvärmning. Till det kommer kapitalets och politikens fantasilösa fastklamrande vid procedurliberalismen med ekonomisk tillväxt som mål. Mänskligheten balanserar på avgrundens rand.

Den procedurliberala politiken säljer ut sin människosyn via mediernas förlängda arm: Människan är en individualistisk och egocentrisk varelse, vars lycka ligger i konsumtion, status och att bli medialt uppmärksam. Men först: man måste ha ett "verkligt" arbete – människan reducerad till en arbetande varelse. Så finns eliten. Den är absolut nödvändig för vanligt folk att ha som riktmärke för att uppnå fulländad lycka. Överhetens mantra: Var och en sin egen lyckas entreprenör.

HUR STÄLLER SIG psykologin och psykologer till denna utarmade människosyn? Försöker man göra överheten uppmärksam på att människan är något annat, en betydligt komplexare varelse? Knappast om man följer inlägg och debatter i Psykologtidningen. "Coaching" är ett ledord för dagen. Ett annat, rejält överutnyttjat, är "evidenskrav" som makthavarna slukat med hull och hår. Ju enklare metoder för att återföra människor som faller ur ramen till arbetsförmåga, desto lättare att genomföra forskning som uppfyller evidenskraven. Vinnare i spelet är metoder som KBT, DBT med flera uppdykare. Kostnadsbesparande med överhetens mått mätt. Men mätt med kunskapsfördjupning och -utvidgning av psykologin? Marknadsanpassning är i det långa loppet ett dyrt pris för psykologin att betala.

JAG HAR VARIT med sedan början av 1960-talet. Det är tragiskt att konstatera det fortsatt öppna kriget mellan psykodynamisk(t) tänkande/terapi och kognitiv psykologi/terapi; liksom mellan hermeneutik och "positivism" – på 1960–70-talet i stöpnings av "operationism" (teori utan länkning till metod är meningslös). Generad noterar jag en debatt med aldrig sinande "begreppsbestämningar" av: "relation", "interaktion", "teknik" i behandlingssituationen. Ett grandios finlir där de deskriptiva kategorierna står som spön i backen. Inte ett ord om affekternas roll för "mellanrummet" relation – affekterna, grundbulten för allt relationsskapande!

Jag läser psykodynamiskt inriktade psykologer som tar Freuds och psykoanalysens språkbruk som kungord. Det senaste slagordet är "mentaliserings", lanserat av Peter Fonagy med flera, med "mentaliseringsbaserad terapi" i släptåg.¹ "Mentalisering" är inte en enda sak – utan olika saker på olika mentala nivåer i den psykiska organisationen.

FREUDS KANSKE viktigaste vetenskapliga upptäckt var det omedvetna som ett psykiskt/ mentalt system. Hans andra topik, med dödsdrift, id, ego och superego är en antropomorfistisk metafor på spekulativ grund. Den måste psykoanalysen som *teori* göra upp med. Annars löper den stor risk som djuppsykologi att hamna *utanför* psykologins domän. Att länka på ny neurovetenskaplig forskning räcker inte.

Envetet står den kognitiva psykologin fast vid att kognitionen är överordnad alla andra motivations- och psykiska strukturer/funktioner: "Kognitiv vetenskap är ofullständig. Den kognitiva vetenskapen har haft fokus på kognitionen, men inte gått på djupet med emotioner, affekter och motivation."²

I KBT och andra beteende- och kognitiva tekniker har det gått ut på att domesticera "känslorna" som *motiv*. Företrädarna har inte hållit rågången klar mellan de medfödda *affekterna*, från början i relationerna omsatta som *emotioner* och ytterst uttryckta som förmimmelser i form av *känslor*. Människans "primära motivationssystem" är de medfödda affekterna.³

Ett förslag om en väg för psykologin: Med Charles Darwin och evolutionsteorin skapades vetenskapen om livet och livsformerna. I första varvet med det naturliga urvalet som bakomliggande kraft. Upptäckten av DNA och dubbelspiralen, med den moderna molekylärbiologin i följe, har befäst evolutionsteorins ställning, det andra varvet benämnt neodarwinism. Vi är mitt uppe i en utvidgning och omformulering av det naturliga urvalet. I stället för att se det som en enskild och oberoende kraft, är det i ljuset av interaktioner, självreglerande utvecklings- och dynamiska system det ska ses ("evo-devo"). Det här, tredje varvet, benämner jag neoneodarwinism. Om det kan man läsa i två böcker.^{2,4}

NÅGRA CITAT som exempel: "Den viktigaste insikten ... är fokus på anknytningar och relationer. ... En förälders höjda ögonbryn inför barnet kan ha innebörden 'var uppmärksam' eller 'akta dig'. Denna knappa och subtila åtbörd har mening för både förälder och barn, därför att de har utvecklat den tillsammans ...; och för att förstå varandra i ömsesidig förmedling av behov och mål."⁴ Det är grunden för att lotten föll på någon (N) i relation (R) till någon annan (NA) att ta ansvar för den nödvändiga anknytningen. Triaden N-R-NA har fått en alldeles speciell betydelse. Den bygger på beröring och direkt kroppskontakt; en bildning jag benämner "kontingenssystem", kontingent av latinets *contingere*: vidröra, beträffa, falla på någons lott.

Som antydning till en "filosofi" för det här tänkandet avslutar jag med att citera Evan Thompson: "Varje organism – det gäller också människan – är både i och av världen. Dess identitet är givet framkallad av själva levnadsprocessen, det vill säga assimilationen av och ackommodationen till världen ... som ger upphov till *behovsfylld frihet*."²

Alf Nilsson Professor e m i psykologi
Publicerad 2010-01-12

Referenser

1. Allen, J, Fonagy, P & Bateman, A (2008). *Mentalizing in Clinical Practice*. Arlington: American Psychiatric Publishing.
2. Thompson, E (2007). *Mind in Life. Biology, Phenomenology, and the Sciences of Mind*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
3. Tomkins, S (1962–1991). *Affect, Imagery, Consciousness: Vol. I –III*. New York: Springer.
4. Fogel, A, King, B & Shanker, S (red.) (2008). *Human Development in the Twenty-First Century. Visionary Ideas from Systems Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.

Citat:

"Marknadsanpassning är ett dyrt pris för psykologin att betala"